

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ČETVRTI ODJEL

ODLUKA

Aplikacija br. 29620/05
Renad ŠEREMET
protiv Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije

Evropski sud za ljudska prava (Četvrti odjel), zasijedajući dana 8.07.2014. godine kao vijeće u sljedećem sastavu:

Ineta Ziemele, *predsjednica*,

Päivi Hirvelä,

Dragoljub Popović,

Nona Tsotsoria,

Zdravka Kalaydjieva,

Nebojša Vučinić,

Faris Vehabović, *sudije*,

i Françoise Elens-Passos, *registrar odjela*,

povodom navedene aplikacije koja je podnesena dana 1.08.2005. godine, imajući u vidu izjašnjenja vlade Bosne i Hercegovine, kao i izjašnjenja podnesena kao odgovor na njih od strane aplikanta, nakon vijećanja odlučio je kako slijedi:

ČINJENICE

1. Aplikant, g. Renad Šeremet, državljanin je Bosne i Hercegovine, rođen 1966. godine, i živi u Sarajevu. Pred Sudom ga je zastupao g. D. Alagić, advokat iz Sarajeva.

2. Vladu Bosne i Hercegovine („Vlada“) zastupala je njena zastupnica, gđa M. Mijić. Aplikacija nije dostavljena vladama Crne Gore i Srbije.

A. Okolnosti predmeta

3. Činjenice ovog predmeta mogu se sažeti na sljedeći način.

1. Relevantni kontekst predmeta

4. Nakon proglašenja neovisnosti dana 6.03.1992. godine, u Bosni i Hercegovini je otpočeo brutalan rat. Po svemu sudeći, više od 100.000 ljudi je izgubilo život, a više od 2.000.000 ljudi je raseljeno tokom ovoga rata. Procjenjuje se da je nestalo oko 30.000 ljudi, a oko jedna četvrtina njih se još uvijek vode kao nestali. Sukob je okončan 14.12.1995. godine kada je stupio na snagu Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini. Prema ovom sporazumu, Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.

5. Reagirajući na zločine koji su se tada činili u Bosni i Hercegovini, dana 25.05.1993. godine, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda donijelo je Rezoluciju 827. kojom je osnovan Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju („MKSJ“), sa sjedištem u Hagu. Više od 70 osoba već je osuđeno, a postupci se još uvijek vode za 20 optuženih. U periodu od februara 1996. do oktobra 2004. godine, domaća tužiteljstva u Bosni i Hercegovini bila su obavezna podnositi svoje predmete MKSJ-u na pregled; niko nije mogao biti uhapšen zbog sumnje da je počinio ratni zločin ako prethodno Tužiteljstvo MKSJ-a nije dobilo spis predmeta i utvrdilo da on sadrži uvjerljive optužbe (procedura „Pravila puta“). Nadalje, MKSJ je imao primat u odnosu na domaće sudove i mogao je preuzeti istragu i suđenje u bilo kojoj fazi postupka u interesu međunarodne pravde. Kao dio strategije okončanja rada MKSJ-a, početkom 2005. godine osnovan je Odjel za ratne zločine u okviru Suda Bosne i Hercegovine („državni sud“) koji je dobio primat u odnosu na druge sudove u Bosni i Hercegovini u pogledu procesuiranja ratnih zločina (za informacije o tom sudu i njegovoj nadležnosti za predmete ratnih zločina vidi *Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine* [GC], br. 2312/08 i 34179/08, tačke 34-40, ESLJP 2013). Državni sud je pravomoćno osudio više od 100 osoba.

6. Nadalje, Međunarodna komisija za nestale osobe („ICMP“) osnovana je 1996. godine na inicijativu predsjednika Sjedinjenih Američkih Država, Clintona. Njeno sjedište je u Sarajevu. Do sada je ICMP pomoću DNK analize identificirala više od 14.000 nestalih osoba u Bosni i Hercegovini, dok su domaći organi identificirali više od 8.000 nestalih osoba tradicionalnim metodama. Godine 2005, Vlada Bosne i Hercegovine i ICMP osnovali su Institut za nestale osobe, također sa sjedištem u Sarajevu (vidi tačku 17. dalje u tekstu) koji je počeo s radom 1.01.2008. godine.

2. *Situacija na području sarajevskog naselja Grbavica 1992. godine*

7. Za vrijeme rata koji se vodio u periodu 1992-95, sarajevsko naselje Grbavica bilo je pod kontrolom snaga VRS¹. U prvih nekoliko mjeseci rata, mnogi Bošnjaci² i Hrvati³ su ubijani, nestali, mučeni i/ili silovani od strane paravojne skupine koju je predvodio Veselin Vlahović zvanu Batko. Kako izgleda, ta skupina je ubila roditelje aplikanta 9.07.1992. godine.

3. *Krivični postupak*

(a) **Postupci pred MKSJ**

8. Dana 2.10.2002. godine, Biljana Plavšić, jedna od vodećih političkih figura Republike Srpske za vrijeme rata, izjasnila se krivom pred MKSJ zbog sudjelovanja u progonu Bošnjaka i Hrvata, među ostalim područjima, i iz sarajevskog naselja Grbavica. Osuđena je na 11 godina zatvora.

9. Suđenja u predmetima protiv Radovana Karadžića, koji je za vrijeme rata bio civilni vođa Republike Srpske, Ratka Mladića, koji je bio vojni vođa tog entiteta, i Vojislava Šešelja, vodeće političke figure u Srbiji 1990-tih, također su u toku pred MKSJ. Oni se terete za učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu da se trajno uklone Bošnjaci i Hrvati, između ostalog, i sa područja Sarajeva.

(b) **Domaći postupci**

10. Kako je navedeno u tački 5. u tekstu gore, u okviru državnog suda osnovan je 2005. godine Odjel za ratne zločine. Godine 2008. izdata je međunarodna potjernica protiv Veselina Vlahovića, spomenutog u tački 7. On je uhapšen u Španiji i izručen Bosni i Hercegovini 2010. godine. Dana 17.02.2011. godine Tužiteljstvo Bosne i Hercegovine („državno tužiteljstvo“) protiv njega je podiglo optužnicu za zločine protiv čovječnosti. Nakon što je saslušalo više od 100 svjedočenja, dana 29.03.2013. godine pretresno vijeće državnog suda oglasilo ga je krivim za učešće u počinjenju niza ubistava, premlaćivanja, silovanja i drugih zločina u naselju Grbavica u Sarajevu 1992. godine u sklopu široko

¹ Lokalne oružane snage u čijem su sastavu bili uglavnom Srbi, osnovane 12.05.1992. godine. Srbi su etnička skupina čiji pripadnici mogu biti porijeklom iz Srbije ili iz drugih država uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Naziv „Srbi“ obično se koristi kada se misli na pripadnike etničke skupine, bez obzira na njihovo državljanstvo; treba ga razlikovati od naziva „Srbijanac“ koji se obično odnosi na državljane Srbije.

² Bošnjaci su se do rata koji se vodio u periodu 1992-95 nazivali Muslimanima. Naziv „Bošnjaci“ treba razlikovati od naziva „Bosanci“ koji označava građane Bosne i Hercegovine bez obzira na etničko porijeklo.

³ Hrvati su etnička skupina čiji pripadnici mogu biti porijeklom iz Hrvatske ili iz drugih država uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Naziv „Croats“ (na engleskom jeziku - prim. prev.) obično se koristi kada se misli na pripadnike etničke skupine, bez obzira na njihovo državljanstvo; treba ga razlikovati od naziva „Croatian“ koji se obično odnosi na državljane Hrvatske.

rasprostranjenog i sistematskog napada protiv nesrpskog civilnog stanovništva na tom području, i osudilo ga na 45 godina zatvora (najteža kazna u Bosni i Hercegovini). Dana 13.06.2014. godine, žalbeno vijeće državnog suda je potvrdilo osuđujuću presudu protiv Veselina Vlahovića i donijelo svoju presudu kojom ga je osudilo na zatvorsku kaznu od 42 godine.

11. Dana 9.11.2011. i 22.11.2013. godine, pretresno vijeće državnog suda oglasilo je krivima i dvojicu njegovih saučesnika za učešće u počinjenju niza ubistava, premlaćivanja, silovanja i drugih zločina u sarajevskom naselju Grbavica 1992. godine u sklopu široko rasprostranjenog i sistematskog napada protiv nesrpskog civilnog stanovništva na tom području, te ih osudilo na kaznu zatvora od 18 (Saša Baričanin) i 11 godina (Zoran Dragičević, zvani Krompir). Dana 28.03.2012, odnosno 28.02.2014. godine, žalbeno vijeće državnog suda potvrdilo je ove prvostupanske presude.

4. Proglašenje nestalih osoba umrlim

12. Dana 14.10.2002. godine aplikant je zatražio i dobio rješenja kojima se njegovi roditelji proglašavaju umrlima.

5. Identifikacija posmrtnih ostataka

13. Otac aplikanta, Fahrudin Šeremet, identificiran je pomoću DNA dana 28.12.2005. godine. Njegova majka, Zijada Šeremet, još uvijek nije identificirana.

6. Postupak pred Komisijom za ljudska prava Bosne i Hercegovine

14. Dana 3.11.2004. godine, Komisija za ljudska prava je utvrdila da je došlo do povrede članova 3. i 8. Konvencije. Ona je naredila Republici Srpskoj da pruži sve informacije koje ima u svome posjedu, a koje se odnose na sudbinu ili mjesto gdje se nalaze roditelji aplikanta, te da provede potpunu, sadržajnu, temeljitu i detaljnu istragu s ciljem utvrđivanja sudbine ili mjesta gdje se nalaze roditelji aplikanta i privođenja pravdi onih koji su odgovorni. Na kraju, ona je aplikantu dosudila 5.000 konvertibilnih maraka (KM)¹ na ime nematerijalne štete.

7. Građanskopravni postupak za naknadu štete protiv Republike Srpske

15. Presudom Kantonalnog suda u Sarajevu od 23.11.2011. godine aplikantu je dosuđena odšteta u vezi s nestankom i smrću njegovih roditelja u iznosu od 35.000 KM. Republika Srpska je podnijela žalbu protiv te presude o kojoj, kako izgleda, još uvijek nije odlučeno.

¹ Konvertibilna marka koristi isti fiksni tečaj prema euru koji ima i njemačka marka (1 euro = 1,95583 konvertibilnih maraka).

B. Relevantno domaće pravo

1. *Zakon o nestalim osobama iz 2004. godine*

16. Zakon o nestalim osobama je stupio na snagu dana 17.11.2004. godine („Službeni glasnik BiH“, br. 50/04). U skladu s članom 3. toga zakona, porodice imaju pravo da znaju za sudbinu nestalih osoba (odnosno, gdje se one nalaze ako su još žive, ili okolnosti njihove smrti i mjesto ukopa, ako su mrtve), te da dobiju njihove posmrtno ostatke. Prema članu 4. toga zakona, relevantne domaće vlasti su obavezne pružiti svaku takvu informaciju kojom raspolažu.

17. Član 7. toga zakona predviđa uspostavu Instituta za nestale osobe. Godine 2005, ICMP i vlada Bosne i Hercegovine osnovali su Institut sa sjedištem u Sarajevu u skladu s tom odredbom i Sporazumom o preuzimanju uloge suosnivača Instituta za nestale osobe BiH („Službeni glasnik BiH –Međunarodni ugovori“, broj:13/05). Institut je počeo s radom 1.01.2008. godine. Jedan od organa Instituta je Savjetodavni odbor, sastavljen od šest predstavnika porodica nestalih osoba (vidi član 10. navedenog Sporazuma).

18. Prema članu 9. ovog zakona, status nestale osobe prestaje danom identifikacije. Prema tome, ako je nestala osoba proglašena umrlom, ali njeni posmrtni ostaci nisu pronađeni i identificirani, proces traženja se nastavlja.

19. U skladu sa članom 11. zakona, porodice nestalih osoba imaju pravo na mjesečnu finansijsku pomoć pod određenim uvjetima, odnosno ako ih je do nestanka izdržavao nestali član porodice, te ako im je još uvijek potrebno izdržavanje (odnosno, ako nisu u plaćenom radnom odnosu i ne primaju socijalnu pomoć koja iznosi više od 25% prosječne plaće isplaćene u Bosni i Hercegovini¹). Član 15. zakona u tu svrhu propisuje uspostavu Fonda za nestale osobe. Međutim, kako taj Fond još uvijek nije uspostavljen, do sada nije bilo nikakvih isplata.

20. Porodice nestalih osoba također imaju pravo, između ostalog, na privremeno upravljanje imovinom nestalih osoba, sahranu posmrtnih ostataka o javnom trošku, te prioritet u pogledu pristupa obrazovnim institucijama i zaposlenja za djecu nestalih osoba (član 18. zakona).

21. Član 21. zakona propisuje uspostavu Centralne evidencije u cilju verifikacije podataka o nestalim osobama iz raznih izvora (vladinih agencija, udruženja porodica nestalih osoba, ICMP-a i Međunarodnog komiteta crvenog križa), te stvaranje jedinstvene baze podataka. Iako je Centralna evidencija uspostavljena 3.02.2011. godine, kako izgleda, proces verifikacije još traje. Kada se taj proces završi, svi koji su evidentirani kao nestali bit će proglašeni umrlima (član 27. zakona), ali proces traženja će se i dalje nastaviti (vidi tačku 18. u tekstu gore).

¹ Prosječna plaća isplaćena u Bosni i Hercegovini u 2013. godini bila je 423 eura.

2. *Proglašenja nestalih osoba umrlim*

22. Unatoč činjenici da je proces verifikacije naveden u tački 21. još uvijek u toku, svako može zatražiti da se donese rješenje o proglašenju nestale osobe umrlom (vidi Zakon o vanparničnom postupku iz 1998. godine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine br. 2/98, 39/04, 73/05; Zakon o vanparničnom postupku iz 2009. godine, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 36/09).

PRITUŽBE

23. Aplikant je naveo da su Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Srbija odgovorne za nestanak njegovih roditelja u julu 1992. godine. On se također žalio da Bosna i Hercegovina nije ispunila svoju procesnu obavezu da provede istragu o njihovom nestanku, te da su reakcije vlasti na njegovu patnju bile neadekvatne. On se pozvao na članove 2, 3, 5, 8, 13 i 14. Konvencije.

PROPISI

A. U odnosu na Bosnu i Hercegovinu

1. *Član 2. Konvencije*

24. Relevantni dio člana 2. glasi:

„1. Svačije pravo na život zaštićeno je zakonom ...“

(a) Materijalni aspekt

25. Vlada tvrdi da Sud nema vremensku nadležnost za rješavanje ove pritužbe jer su roditelji aplikanta nestali u julu 1992, dok je Konvencija u Bosni i Hercegovini stupila na snagu u julu 2002. godine.

26. Aplikant se nije izjašnjavao u vezi s tim.

27. Sud ponavlja da odredbe Konvencije ne obavezuju Ugovornu stranu u pogledu bilo kojeg djela ili činjenice do koje je došlo, ili u pogledu bilo koje situacije koja je prestala postojati prije dana stupanja na snagu Konvencije u odnosu na tu Ugovornu stranu; ovo je utvrđeno načelo u praksi Suda u skladu s općim pravilom međunarodnog prava (vidi, npr. *Blečić protiv Hrvatske* [GC], br. 59532/00, tačka 70, ESLJP 2006-III).

28. S obzirom da se aplikantova pritužba temelji na samom događaju nestanka koji se desio u julu 1992. godine, Sud nema vremensku nadležnost (vidi *Varnava i drugi protiv Turske* [GC], br. 16064/90 *et al.*, tačka 134,

ESLJP 2009; *Emin i drugi protiv Kipra, Grčke i Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), br. 59623/08 *et al.*, 3.06.2010; i *Skendžić i Krznarić protiv Hrvatske*, br. 16212/08, tačke 56-59, 20.01.2011). Iz navedenoga proizlazi da ova pritužba *ratione temporis* nije kompatibilna s odredbama Konvencije u smislu člana 35. stav 3, te se mora odbaciti u skladu sa članom 35. stav 4.

(b) Procesni aspekt

29. Vlada je navela da Sud nema vremensku nadležnost, da aplikacija nije blagovremeno podnesena i/ili da aplikant nije više mogao tvrditi da ima status žrtve. Alternativno, Vlada je tvrdila da je ova pritužba očigledno neosnovana. Po njenom mišljenju, istraga povodom nestanka i smrti roditelja aplikanta bila je u skladu sa svim zahtjevima člana 2.

30. Aplikant se nije složio s tim. On je posebno kritizirao činjenicu da posmrtni ostaci njegove majke još uvijek nisu identificirani i da još uvijek nisu privedeni pravdi svi koji su odgovorni za nestanak i smrt njegovih roditelja.

31. S obzirom na zaključak koji slijedi dalje u tekstu, Sud smatra da može ostaviti otvorenim pitanje koje je pokrenula Vlada, o tome ima li Sud vremensku nadležnost da odlučuje o ovoj pritužbi, da li je aplikacija podnesena unutar šestomjesečnog roka, te može li aplikant još uvijek tvrditi da ima status žrtve (vidi s tim u vezi, *Palić protiv Bosne i Hercegovine*, br. 4704/04, 15.02.2011).

32. U pogledu alternativnog argumenta Vlade, Sud podsjeća da član 2. Konvencije zahtijeva da vlasti provedu službenu istragu povodom uvjerljive tvrdnje da je osoba koja je posljednji put viđena dok je bila u njihovoj nadležnosti kasnije nestala u okolnostima opasnim po život. Kada je riječ o nestancima u okolnostima opasnim po život, procesna obaveza provođenja istrage ne može se završiti pronalaskom tijela ili pretpostavkom o smrti; ovo osvjetljava samo jedan aspekt sudbine nestale osobe. Općenito, ostaje obaveza da se objasni nestanak i smrt, kao i da se identificira i procesuiraju svaki počinitelj nezakonitih radnji u vezi s tim. Prema utvrđenoj praksi Suda, istraga mora biti neovisna od svih onih koji su bili umiješani u događaje, mora biti efikasna u smislu da se na osnovu nje mogu utvrditi činjenice i da može dovesti do identifikacije i kažnjavanja odgovornih, mora biti dostupna srođnicima žrtve u mjeri u kojoj je to neophodno da bi se zaštitili njihovi legitimni interesi, te se mora provesti u razumno kratkom roku i ekspeditivno (vidi, među mnogim izvorima, *Kurt protiv Turske*, 25.05.1998, tačka 124, *Izveštaji o presudama i odlukama 1998 III*; *Varnava i drugi protiv Turske* [GC], br. 16064/90 i dr., tačka 145, ESLJP 2009; *Asocijacija „21. decembar 1989“ i drugi protiv Rumunije*, br. 33810/07 i 18817/08, tačka 97, 24.05.2011; *Aslakhanova i drugi protiv Rusije*, br. 2944/06 i dr., tačka 121, 18.12.2012.) i *Palić*, citirana u tekstu gore, tačka 63).

33. Pošto aplikant nije tvrdio, niti potkrijepio dokazima, da istraga povodom nestanka i smrti njegovih nestalih roditelja nije bila neovisna, Sud će se pozabaviti pitanjem njene efikasnosti. U tom pogledu Sud napominje da je, unatoč početnom kašnjenju, istraga konačno dovela do identifikacije njegovog oca (vidi tačku 13. u tekstu gore). Imajući u vidu veliki broj žrtava rata u Bosni i Hercegovini, to je samo po sebi veliko postignuće. Nažalost, posmrtni ostaci majke aplikanta još nisu identificirani, ali ta činjenica sama po sebi nije dovoljna da bi se utvrdila procesna povreda člana 2. Zaista, kako je Sud istakao u mnogim prilikama (vidi, npr. *Hugh Jordan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 24746/94, tačka 107, ESLJP, 2001-III, i *Palić*, citirana u tekstu gore, tačka 65), procesna obaveza iz tog člana ne predstavlja obavezu postizanja rezultata, nego načina vršenja istrage.

34. Sud dalje napominje da je istraga dovela do identifikacije i kažnjavanja vođe i dvojice članova paravojne grupe koja je 1992. godine terorizirala bošnjačko i hrvatsko stanovništvo Grbavice (vidi tačke 10-11 u tekstu gore). Nadalje, MKSJ je do sada osudio jednog od organizatora progona Bošnjaka i Hrvata s tog područja (vidi tačku 8. gore).

35. Evidentno je da nisu kažnjeni svi direktni izvršitelji brojnih zločina počinjenih u sarajevskom naselju Grbavica. Sud razumije da je za aplikanta frustrirajuće to što su imenovani potencijalni osumnjičeni, ali dalje mjere još nisu poduzete. Međutim, član 2. Konvencije ne može se tumačiti tako da zahtijeva od vlasti da pokrenu krivično gonjenje bez obzira na raspoložive dokaze. Nikada ne treba olako pristupiti krivičnom gonjenju, posebno kada je riječ o tako teškim optužbama kao što je umiješanost u masovna protuzakonita ubistva, jer to ima znatne posljedice po optuženog koji dolazi pod udar sistema krivičnog pravosuđa, budući da je izložen javnoj osudi uz sve prateće reperkusije po njegov ugled, privatnu, porodičnu i profesionalnu sferu života. S obzirom na pretpostavku nevinosti iz člana 6. stav 2. Konvencije, nikada se ne može uzeti da je određena osoba toliko sumnjiva da standard dokazivanja koji je potrebno primijeniti postaje beznačajan. Glasine i govorkanja predstavljaju opasan osnov za poduzimanje bilo kakvih mjera koje potencijalno mogu razoriti život osobe (vidi u tom smislu *Gürtekin i drugi protiv Kipra* (odl.), br. 60441/13 *et al.*, tačka 27, 11.03.2014). U svjetlu navedenog, Sud nalazi da je istraga bila efikasna u smislu da je bila u stanju dovesti do identifikacije i kažnjavanja odgovornih za nestanak i smrt roditelja aplikanta (vidi *Palić*, citirana u tekstu gore, tačka 65, gdje je Sud smatrao da je istraga bila efikasna unatoč činjenici da nije bilo osuđujućih presuda; *Mujkanović i drugi protiv Bosne i Hercegovine* (odl.), br. 47063/08 *et al.*, tačka 39, 3.06.2014; *Fazlić i drugi protiv Bosne i Hercegovine* (odl.), br. 66758/09 *et al.*, tačka 37, 3.06.2014).

36. Što se tiče dostupnosti istrage i postojanja dovoljnog uvida javnosti, Sud je već naglasio važnost prava žrtava, te njihovih porodica i nasljednika da saznaju istinu o okolnostima događaja u kojima je došlo do masovne povrede osnovnih prava kao što je pravo na život. Međutim, ovaj aspekt te

procesne obaveze ne zahtijeva da aplikanti imaju uvid u policijske spise ili kopije svih dokumenata za vrijeme istrage koja je u toku, ili da budu konsultirani ili obavještavani o svakoj poduzetoj mjeri (*Asocijacija „21. decembar 1989“ i drugi*, citiran u tekstu gore, tačka 106, i *Gürtekin i drugi*, citiran u tekstu gore, tačka 29; *Mujkanović i drugi*, citiran gore, tačka 40; *Fazlić i drugi*, citiran gore, tačka 38). Ne može se automatski zahtijevati da se porodicama dostave imena potencijalnih osumnjičenika protiv kojih nije prikupljeno dovoljno dokaza da bi se pokrenulo krivično gonjenje. Ovo bi dovelo do opasnosti da porodice i drugi ljudi pretpostave da su te osobe zaista krive, te do potencijalno neugodnih reperkusija. Sud u svakom slučaju primjećuje da su postupci koji se vode pred domaćim sudovima u načelu otvoreni za javnost, te da je lako doći do rasporeda suđenja. Nadalje, aplikant nije pokazao da nije odgovoreno na bilo koji njegov zahtjev za dostavljanje informacija (za razliku od slučaja *Asocijacija „21. decembar 1989“ i drugi*, citiran u tekstu gore, tačka 102). Tačno je da su nadležni organi vlasti ponekad pribjegavali objavljivanju izjava za javnost ili grupnim sastancima sa žrtvama i/ili njihovim udruženjima umjesto individualnih sastanaka, ali Sud ovaj pristup smatra razumnim u svjetlu velikog broja predmeta ratnih zločina pred domaćim sudovima, kao i desetina hiljada žrtava (vidi tačku 4. u tekstu gore). U tom pogledu, Sud želi naglasiti da se procesna obaveza iz člana 2. mora tumačiti na način da ne nameće nemoguć ili nesrazmjeran teret vlastima (vidi predmet *Osman* citiran gore, tačka 116, i *Palić*, citiran u tekstu gore, tačka 70).

37. U pogledu nedostatka ekspeditivnosti o kojem govori aplikant, te proteku vremena od nestanka njegovih roditelja, Sud će uzeti u obzir samo period nakon 2005. godine kada je domaći pravni sistem osposobljen za rad na predmetima nestalih (vidi presudu *Palić*, citirana u tekstu gore, tačka 70, u pogledu situacije u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini, posebno u prvih deset godina nakon rata; vidi također tačku 5. u tekstu gore o odnosu između domaćih organa i MKSJ-a tokom toga perioda). Potrebno je napomenuti u vezi s tim da je standard za ekspeditivnost u ovakvim historijskim predmetima mnogo drugačiji od standarda primjenjivog za nedavne događaje za koje je vrijeme često od suštinskog značaja za očuvanje vitalnih dokaza na licu mjesta i ispitivanje svjedoka dok je njihovo sjećanje još uvijek svježije i detaljno (vidi *Varnava i drugi*, citiran u tekstu gore, tačke 191-92, i *Gürtekin i drugi*, citiran u tekstu gore, tačke 21-22 *Mujkanović i drugi*, citiran gore, tačka 41; *Fazlić i drugi*, citiran gore, tačka 39). U vezi s tim, Sud napominje da nije bilo značajnijeg perioda neaktivnosti domaćih organa nakon 2005. godine u pogledu zločina počinjenih u sarajevskom naselju Grbavica. U tom periodu nadležni domaći organi su ispitali više od 100 osoba i pravomoćno osudili tri osobe. Dakle, može se smatrati da se krivična istraga vodila razumnom brzinom i ekspeditivnošću.

38. Sud nalazi, uzimajući u obzir posebne okolnosti koje su vladale u Bosni i Hercegovini do 2005. godine, te veliki broj predmeta ratnih zločina pred domaćim sudovima, da nije pokazano da je u provođenju istrage povrijeđen minimum standarda koji zahtijeva član 2. (vidi *Palić*, citiran u tekstu gore, tačka 71, i *Gürtekin i drugi*, citiran u tekstu gore, tačka 32; *Mujkanović i drugi*, citiran gore, tačka 42; *Fazlić i drugi*, citiran gore, tačka 40).

39. Iz navedenog slijedi da je ova pritužba očigledno neosnovana i kao takva, mora se odbaciti u skladu sa članom 35. tačke 3. (a) i 4. Konvencije.

2. Član 3. Konvencije

40. Član 3. glasi:

„Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, niti neljudskom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.“

41. Vlada smatra da nadležni organi vlasti ulažu napore da pronađu, ekshumiraju i identificiraju posmrtno ostatke svih nestalih osoba, te da privedu pravdi sve odgovorne za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena za vrijeme rata koji se vodio u periodu 1992-95. godine.

42. Aplikant je odgovorio da pati od posttraumatskog stresnog poremećaja zbog toga što su vlasti pokazale indiferentnost prema njegovoj brizi i bolu.

43. Glavna načela s tim u vezi ponovljena su u presudama *Varnava i drugi*, citirana u tekstu gore, tačka 200; *Palić*, citirana u tekstu gore, tačka 74; i *Janowiec i drugi protiv Rusije* [GC], br. 55508/07 i 29520/09, tačke 178-79, ESLJP 2013.

44. U predmetnom slučaju, Sud je našao u tačkama 33-37. da vlasti nisu prekršile nijednu dužnost u pogledu razumne ekspeditivnosti ili obavještanja srodnika u skladu sa članom 2. Konvencije. Nadalje, aplikantu je isplaćena naknada na ime nematerijalne štete zbog nestanka i smrti njegovih roditelja (vidi tačke 14-15 u tekstu gore).

45. Prema tome, iako priznaje težinu fenomena nestanaka i patnju aplikanta, Sud nalazi da se u okolnostima ovog predmeta reakcije vlasti ne mogu smatrati nehumanim ili ponižavajućim postupanjem (vidi po analogiji, *Mujkanović i drugi* i *Fazlić i drugi*, citiran gore). Ova pritužba je stoga očigledno neosnovana, te se mora odbaciti u skladu sa članom 35. tačke 3. (a) i 4. Konvencije.

3. Članovi 5, 8, 13. i 14. Konvencije

46. Član 5. u relevantnom dijelu propisuje sljedeće:

„1. Svako ima pravo na slobodu i sigurnost ličnosti. Niko ne smije biti lišen slobode izuzev u sljedećim slučajevima i u skladu sa postupkom propisanim zakonom:

(a) zakonitog lišenja slobode osobe po presudi nadležnog suda;

(b) zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog nepovino vanja zakonitom nalogu suda ili u cilju osiguranja izvršenja bilo koje obveze propisane zakonom;

(c) zakonitog hapšenja ili lišenja slobode osobe radi privođenja nadležnom sudskom tijelu kada postoji opravdana sumnja da je osoba izvršila krivično djelo, ili kada se to opravdano smatra neophodnim kako bi se spriječilo da osoba izvrši krivično djelo ili da, nakon izvršenja krivičnog djela, pobjegne;

...

2. Svako ko je uhapšen bit će odmah obaviješten, na jeziku koji razumije, o razlozima hapšenja i svim optužbama protiv njega.

3. Svako ko je uhapšen ili lišen slobode prema odredbama stava 1.(c) ovog člana mora odmah biti izveden pred sudiju ili drugu službenu osobu ovlaštenu zakonom za vršenje sudske vlasti, te ima pravo na suđenje u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se uvjetovati garancijama da će se osoba pojaviti na suđenju.

4. Svako ko je lišen slobode hapšenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak kako bi sud u kratkom roku odlučio o zakonitosti lišenja slobode, te ukoliko ono nije bilo zakonito, naredio puštanje na slobodu.

5. Svako ko je bio žrtva hapšenja ili lišenja slobode protivno odredbama ovog člana ima pravo na obeštećenje.“

Član 8. u relevantnom dijelu propisuje:

„1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.“

Član 13. glasi:

„Svako čija su prava i slobode utvrđene ovom Konvencijom povrijeđene ima pravo na djelotvoran pravni lijek pred domaćim tijelima, čak i kada su povredu učinile osobe u vršenju svoje službene dužnosti.“

Član 14. glasi:

„Uživanje prava i sloboda predviđenih ovom Konvencijom osigurava se bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovno stanje, rođenje ili drugi status.“

47. Nakon što je ispita o podneske strana, te imajući u vidu svoje zaključke u vezi sa članovima 2. i 3, Sud smatra da činjenice koje su predmet pritužbi ne otkrivaju bilo kakve naznake povrede članova 5, 8, 13, i/ili 14. Konvencije. Iz toga proizlazi da je i ovaj dio aplikacije očigledno neosnovan, te se mora odbaciti u skladu sa članom 35. stavovi 3. (a) i 4. Konvencije.

B. U odnosu na Crnu Goru i Srbiju

48. Konačno, u odnosu na materijalnu pritužbu prema članu 2. protiv Crne Gore i Srbije, Sudu nije promakla činjenica da postoji mnogo dokaza o direktnom i indirektnom učešću oružanih snaga VJ u vojnim operacijama u Bosni i Hercegovini (vidi *Dokić protiv Bosne i Hercegovine*, br. 6518/04, tačke 15-17, 27.05.2010. godine, i izvore koji se tu citiraju). Sud nadalje ponavlja da se nadležnost države ugovornice prema članu 1. Konvencije može pod određenim uvjetima proširiti na radnje njenih predstavnika koji djeluju izvan njene teritorije (*Al-Skeini i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [GC], br. 55721/07, tačke 130-42, ESLJP 2011). Međutim, Konvencija je stupila na snagu u odnosu na Crnu Goru i Srbiju dana 3.03. 2004. godine. Budući da je pritužba aplikanta zasnovana na samom događaju nestanka iz jula mjeseca 1992. godine, Sud nema vremensku nadležnost (za sudsku praksu s tim u vezi vidjeti tačke 27-28 gore). Prema tome, ova pritužba, kao i ista pritužba u odnosu na Bosnu i Hercegovinu, nije kompatibilna sa odredbama Konvencije *ratione temporis* u smislu člana 35. tačka 3, te se mora odbaciti u skladu sa članom 35. stav 4.

Iz navedenih razloga, Sud jednoglasno

Proglašava aplikaciju nedopuštenom.

Françoise Elens-Passos
registrar

Ineta Ziemele
predsjednica